

УДК 373.55.011.3-051

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/38-3-21>**Віра РОГОВА,***orcid.org/0000-0002-3978-4063**здобувач відділу управління та економіки загальної середньої освіти
Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України
(Київ, Україна) govorum.vlad@gmail.com*

АНАЛІТИКО-ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ ГІМНАЗІЇ У ПРОЦЕСІ МОДЕЛЮВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ТРАЄКТОРІЇ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Статтю присвячено розкриттю аналітико-експертної діяльності учителя гімназії як складника його контрольно-оцінювальної компетентності, здійснення якої дозволяє коректне й методично обґрунтоване моделювання індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти в умовах Нової української школи.

У змісті аналітико-експертної діяльності учителя гімназії розглядається поняття експертизи на рівні: 1) особливого типу дослідницької діяльності, механізму управління в освітній галузі; 2) процесу, пов'язаного з оцінюванням результатів (внутрішня й зовнішня експертиза); 3) процедури, що має за основу методологічне, функціональне та технологічне забезпечення, алгоритм дій суб'єктів експертизи (процедура стандартизованого тесту; експертне оцінювання); 4) способу оцінювання предметних і метапредметних знань і способів діяльності; рефлексії фахового рівня суб'єкта оцінювання стосовно результатів зовнішньої експертизи; 5) методу оцінювання (стандартизована процедура вимірювань навчальних досягнень учнів, оброблення результатів тестування, кількісного і якісного аналізу навчальної діяльності і навчальних досягнень; висновок про подальше моделювання освітньої стратегії з урахуванням оцінювання реального стану навчальних досягнень, ступеня перетворення набутих предметних і метапредметних знань на досвід пізнавальної діяльності); 6) механізму управління (оформлення уявлення про освітню діяльність із синхронного й діахронного аспектів, її відмінності та значущість).

У публікації розкрито підходи, що діють на рівні управління закладом освіти (гімназією); підходи, застосовувані в управлінні навчальним процесом. Окреслено сучасні підходи управління виховним процесом: створення «Нової школи», яка покликана перетворити українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкурентоспроможності України; обмін передовим педагогічним досвідом між закладами освіти різних типів і форм власності задля підвищення рівня освітянських послуг.

Поняття експертизи і розуміння аналітико-експертної діяльності учителя гімназії як складника контрольно-оцінювальної діяльності апелює до спеціальної роботи із забезпечення гуманістичного характеру експертизи та психолого-педагогічної підготовки до неї педагогічних працівників.

Ключові слова: *заклад вищої освіти гімназія, здобувач освіти, контрольно-оцінювальна діяльність, аналітико-експертна діяльність, експертиза, освітня траєкторія.*

Vira ROHOVA,*orcid.org/0000-0002-3978-4063**Applicant at the Department of Management and Economics of General Secondary Education
Institute of Pedagogy of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine) govorum.vlad@gmail.com*

ANALYTICAL AND EXPERT ACTIVITY OF A GYMNASIUM TEACHER IN THE PROCESS OF MODELING THE EDUCATIONAL TRAJECTORY OF STUDENTS

The article is devoted to the disclosure of analytical and expert activity of a gymnasium teacher as a component of his control and evaluation competence. students in the New Ukrainian school.

In the content of analytical-expert activity of the gymnasium teacher the concept of examination at the level of: 1) special type of research activity, management mechanism in the educational field is considered; 2) the process associated with the evaluation of results (internal and external examination); 3) procedure based on methodological, functional and technological support, algorithm of actions of the subjects of examination (standardized test procedure; expert evaluation); 4) the method of assessment of subject and purpose of subject knowledge and methods of activity; reflections of the professional level of the subject of assessment in relation to the results of external examination; 5) assessment method (standardized procedure for measuring student achievement, processing test results, quantitative and qualitative analysis of educational activities and academic achievements; conclusion on further modeling of educational strategy taking into account the assessment of the real state of educational achievements, the degree of transformation of acquired subject and meta-subject knowledge activities); 6) management mechanism (design of the idea of educational activities from the synchronous and diachronic aspects, its differences and significance).

The publication reveals the approaches that operate at the level of management of educational institutions (gymnasiums); approaches used in the management of the educational process. Modern approaches to the management of the educational process are outlined: the creation of the "New School", which is designed to turn the Ukrainian school into a lever of social equality and cohesion, economic development and competitiveness of Ukraine; exchange of advanced pedagogical experience between educational institutions of different types and forms of ownership in order to increase the level of educational services.

The concept of examination and understanding of analytical and expert activities of high school teachers as part of control and evaluation activities appeals to special work to ensure the humanistic nature of the examination and psychological and pedagogical training of teachers.

Key words: higher education institution, gymnasium, applicant, control and evaluation activities, analytical and expert activities, expertise, educational trajectory.

Постановка проблеми. В умовах сучасного освітнього середовища (в умовах гімназії) учитель і здобувач освіти спільно вибудовують освітню траєкторію подальшого розвитку, який полягає в перетворенні набутих знань на цілісну наукову картину у процесі навчально-пізнавальної й науково-дослідницької діяльності.

Моделювання освітньої траєкторії здобувача освіти відповідно до концепції Нової української школи, а також в умовах гімназії корелює з такими константами, як:

1. Новий зміст освіти, заснований на формуванні компетентностей, необхідний задля успішної самореалізації в суспільстві (ідеться про інтегральну характеристику набутих компетентностей, які сприяють утворенню цілісної наукової картини світу, необхідність застосовувати в подальшій фаховій діяльності (пов'язаній за профілем навчання) досвід навчальності, що мотивує до самоконтролю й самооцінювання результатів власного пізнавального пошуку).

2. Педагогіка, що ґрунтується на партнерстві між учнем, учителем і батьками (взаємозв'язок полягає в тому, що освітня траєкторія учня визначається спільно на основі оцінювання навчальних досягнень учнів, динаміки формування цінностей; здійснюється контроль).

3. Умотивований учитель, який має свободу творчості й розвивається професійно.

4. Орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм.

5. Наскрізний процес виховання, який формує цінності (цінність знання як внутрішньої потреби; інтеріоризація цінностей на рівні виховного процесі).

6. Нова структура школи, яка дозволяє ґрунтовно засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя.

7. Децентралізація та ефективне управління, що надасть школі реальну автономію (в умовах гімназії навчання за профілями враховуються потреби регіону залежно від специфіки галузевої структури промисловості, перспектив розвитку).

8. Справедливий розподіл публічних коштів, який забезпечує рівний доступ усіх дітей до якісної освіти.

Моделювання освітньої траєкторії учнів гімназії буде коректним, визначатиме ефективність застосовуваних методів і підходів за умови проведення об'єктивної експертизи. Аналітико-експертний складник контрольно-оцінювальної діяльності учителя гімназії уможливує уналежено скоординувати спільні зусилля керівника закладу (директора гімназії), учителя гімназії (системне спостереження над динамікою навчального поступу, визначення тенденцій у розвитку здобувача освіти, моделювання освітньої траєкторії учня гімназії з урахуванням освітніх потреб і корегування індивідуального розвитку).

Аналіз останніх досліджень. Аналітико-експертна грамотність учителя гімназії розглядається як невід'ємний складник контрольно-оцінювальної діяльності учителя і керівника закладу освіти (Г. Єльніков, Л. Калініна, Ю. Конаржевський, В. Лазарев, С. Сисоева, Є. Хриков, Т. Шамова). Аналітико-експертна діяльність передбачає здійснення педагогічної експертизи, яка полягає у вивченні, дослідженні педагогічних явищ, процесів, проблем, результатів педагогічної діяльності, а також у прогнозуванні розвитку педагогічної системи, експертному оцінюванні альтернативних рішень і визначенні оптимальних варіантів організації навчально-виховного процесу з метою підвищення його ефективності (О. Касьянова, Б. Тевлін, В. Сквирський, Г. Щедровицький). Питання аналітико-експертної діяльності з позиції управлінської діяльності і здійснення управлінських рішень, спрямованих на моделювання індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів освіти, не знайшла послідовного висвітлення, розроблення алгоритмів розвитку особистості (М. Моїсеєв).

Мета дослідження – розкрити зміст аналітико-експертної діяльності вчителя гімназії у процесі моделювання освітньої траєкторії здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Сучасні підходи до розвитку освіти в Україні вимагають

змін стратегії й тактики управління загально-освітнім навчальним закладом, тобто створення системи аналізування, оцінювання, контролю та прогнозування педагогічних систем відповідно до об'єктивних процесів в економічному й соціально-культурному житті країни, контексті формування освітньої політики. Такою системою є контроль-аналітична компетентність учителя гімназії, яка реалізується шляхом здійснення його аналітико-експертної діяльності.

В умовах створення «Нової школи» експертиза виконує низку функцій (*діагностувальну, оцінювальну, управлінську*), дозволяє моделювати освітню траєкторію здобувача освіти на засадах об'єктивності і поступального розвитку.

1. Розглянемо базове поняття *експертиза* в ракурсі нашого дослідження. Поняття «експертиза в освіті» потрактовують як:

– особливий тип дослідницької діяльності, що потребує професійного підходу щодо її здійснення;

– механізм управління в освітній галузі (Боднар, 2013: 56–57; Конаржевський, 2000: 124).

2. Експертизу як *процес* може бути охарактеризовано з огляду на результати, що містять діяльність експертів (зовнішня експертиза) та педагога (учителя гімназії), керівника навчального закладу (внутрішня експертиза або самоекспертиза). Вона також передбачає оцінювання результатів діяльності педагога (учителя гімназії), керівника, навчального закладу в цілому, відповідно до змістового складника передбачає застосування відповідних методів, засобів і форм.

3. Експертиза як *процедура* містить власне методологічне, функціональне та технологічне забезпечення, алгоритм дій суб'єктів експертизи, що здійснюють оцінювання на кваліметричному або іншому підґрунті з орієнтацією на певну форму проведення. Зокрема, тести з навчального предмета є аналогом *стандартизованого тесту*, який учні складають після його засвоєння, зміст навчального предмета відтворено в Освітньому стандарті. Однією із властивостей пропонованих стандартизованих тестів із навчального предмета є його цілісність як стійка взаємодія оптимального складу й інтегрованої якості тестових завдань, що забезпечують об'єктивність контролю навчальних досягнень тестованих. Об'єктивність оцінювання досягається тим, що тестове завдання є структурним компонентом тесту, відповідно, вимоги, що висувуються до тесту в цілому, висувуються однаковою мірою і до кожного окремого тестового завдання.

Експертне оцінювання передбачає попереднє здійснення видів контролю (поточний, тематич-

ний, підсумковий), розглядає форми реалізації такого контролю, методи оброблення результатів контролю задля встановлення об'єктивних даних.

4. Експертиза як *спосіб оцінювання* розглядається на рівні:

– пізнавального поступу здобувача освіти (компетентність визначається рівнем засвоєння соціального досвіду, трансформованого у змісті навчального предмета, ступеня подальшої інтеріоризації знань на рівні внутрішньої потреби; рівень сформованості предметних і метапредметних знань, способів діяльності; вимірювання й оцінювання предметних знань з урахуванням інтегрування змісту навчального предмета з іншими предметами (ідеться про взаємозв'язок навчальних предметів як складників освітнього інтегрального простору; урахування потенціалу виучуваного навчального предмета у процесі формування в учнів гімназії предметних компетентностей);

– професійного й особистісного зростання працівника освіти, передбачає співвідношення власної оцінки, рефлексії фахового рівня суб'єкта оцінювання стосовно результатів зовнішньої експертизи, що сприяє підвищенню якості педагогічної й управлінської діяльності.

5. Експертиза як *метод оцінювання*, в якому об'єктивні (статистика й вимірювання; ідеться про стандартизовану процедуру вимірювань навчальних досягнень учнів, оброблення результатів тестування, кількісного і якісного аналізу навчальної діяльності і навчальних досягнень) й суб'єктивні (висновок про подальше моделювання освітньої стратегії з урахуванням оцінювання реального стану навчальних досягнень, ступеня перетворення набутих предметних і метапредметних знань на досвід пізнавальної діяльності) оцінки й уявлення експерта мають вирішальне значення.

Оцінювання досягнень учнів гімназії й інтерпретація їхніх відповідей здійснюється за гнучкою критеріальною системою, що дозволяє оцінити, наскільки учні досягли заданого рівня сформованості знань і умінь, наприклад, визначеного як обов'язковий результат навчання (освітній стандарт) з урахуванням їхніх можливостей здійснення розумових дій, тобто можливостей навченості. Оцінювання предметних і метапредметних знань учня гімназії здійснюється автономно і не залежить від того, які результати отримали інші здобувачі освіти. Результат оцінювання спрямований на встановлення відповідності рівня досягнень учня гімназії вимогам стандарту, соціально-культурним критеріям.

За такого підходу процедура експертизи передбачає інтерпретацію результатів пізнавального пошуку здобувачів освіти:

1) робиться об'єктивний висновок про те, засвоєний чи не засвоєний матеріал (навчального предмета), що перевіряється (досяг освітнього стандарту чи ні);

2) наводиться рівень або відсоток засвоєння учнем предметного матеріалу, що перевіряється (на якому рівні засвоєний стандарт; досягнення урахуються під час моделювання індивідуальної освітньої траєкторії задля досягнення динаміки для кожного здобувача освіти індивідуально на основі інформації про мотиви, сформовані компетентності, причини недостатнього поступу тощо);

3) орієнтований на індивідуальні норми конкретного учня, реальний рівень його розвитку на певний проміжок часу; результатом оцінки у цьому випадку є темп засвоєння й обсяг засвоєного предметного матеріалу в порівнянні з його стартовим рівнем, причому береться до уваги динаміка в мотивації до пізнавального пошуку;

4) нормативно зорієнтований – орієнтований на статистичні норми, визначені для тестованої групи учнів; навчальні досягнення окремого учня інтерпретуються залежно від досягнень усієї сукупності учнів класу / підгрупи, вище або нижче середнього показника – норми; ураховується профіль, за яким здобувають освіту учні гімназії, моделюється освітня траєкторія на основі структурування предметного матеріалу, а також групування цінностей, засвоєваних у процесі навчання (наприклад, якщо йдеться про природничий профіль, формують громадянську спрямованість на рівні таких рефлексій, як *громадянська спрямованість (цінність культурно-історичних надбань, ідеологічний дискурс, екологічна свідомість тощо)*).

Функцію експертизи як методу оцінювання розширено, вона вміщує констатацію (діагноз) рівня функціонування й розвитку педагогічної системи.

6. Експертиза як *метод дослідження* дозволяє здійснити перевірку й оцінку, спрогнозувати, змоделювати ситуацію або процес. Експертиза як результат передбачає оцінювання та внесення суджень, наданих у вигляді висновків експертів із розширеною відповіддю на основні питання, які вирішували під час проведення експертизи.

7. Експертизу як *механізм управління* здійснюють за рахунок оформлення уявлення про освітню діяльність із синхронного й діахронного аспектів, її відмінності та значущість.

Ми розглядаємо аналітико-експертну діяльність учителя на рівні управління закладом освіти; на рівні управління навчальним процесом.

Підходи, що діють на рівні управління закладом освіти (гімназії):

– розвиток духовного потенціалу особистості у контексті особистісно зорієнтованої та гуманістичної педагогіки, що передбачає визнання безумовної цінності кожної людини, її права на саморозвиток і самореалізацію;

– відповідність змісту освіти, якості освітніх послуг державним вимогам, освітнім стандартам із урахуванням регіональних особливостей і потреб;

– упровадження інновацій в освіту як умови забезпечення її якості від дошкільного упродовж життя людини;

– комплексна реалізація здоров'язбережувальної функції освіти, яка є обов'язковою умовою забезпечення та зміцнення здоров'я (фізичний, психічний та соціальний складники) усіх учасників навчально-виховного процесу;

– автономність закладів та установ освіти, конкурентоспроможність на ринку надання освітніх послуг;

– реальне поширення інформаційних комп'ютерних систем та технологій у навчальний процес.

Узагальнення наукової літератури (Конаржевський, 2000; Моїсеєв, 1987 : 128) дозволило виокремити *підходи, застосовувані в управлінні навчальним процесом:*

– прагнення до розширення варіативної частини змісту навчальних програм, певної профілізації за необхідності дотримання державних стандартів освіти;

– втілення в навчальний процес вітчизняних і зарубіжних педагогічних технологій (у сфері викладання предметів гуманітарного циклу йдеться про корпус мовних систем, текстів вітчизняного й зарубіжного письменства; природничого циклу – сучасні розробки віртуальних лабораторій, алгоритми експериментального пошуку за допомогою обчислювальних систем);

– урахування того, що самостійний доступ здобувача освіти до інформації, поданої через Інтернет робить педагогічно неконтрольованим її зміст, здійснює як позитивний, так і негативний вплив на інтелектуальний і моральний розвиток особистості (проблема збереження цілісності особистості здобувача освіти);

– втілення дистанційної системи освіти на всіх її рівнях – від базової, професійної до післядипломної;

– поширення комп'ютерних технологій у процесі навчання та їх недостатнє методичне забезпечення.

До сучасних підходів управління виховним процесом відносимо:

– створення «Нової школи», яка покликана перетворити українську школу на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкурентоспроможності України;

– обмін передовим педагогічним досвідом між закладами освіти різних типів і форм власності задля підвищення рівня освітянських послуг.

Викладене вище дозволяє визначити головним призначенням експертизи забезпечення прийняття обґрунтованих і доцільних рішень. На цьому підґрунті експертизу можна визначити як застосування прикладного наукового знання та накопиченого практичного досвіду в певних предметних галузях для забезпечення прийняття обґрунтованих управлінських рішень; рішень, які стосуються подальшого коректного моделювання освітніх траєкторій здобувачів освіти з урахуванням реального стану їхніх навчальних досягнень, звернення до психолого-педагогічних досягнень стосовно коректної побудови освітньої траєкторії.

Педагогічну експертизу як складник прийняття ефективних управлінських рішень розглядаємо в контексті розподілу прийняття управлінських рішень:

– *стандартні, пересічні ситуації, які вимагають стандартних, регульованих рішень* (для них існують алгоритми, еталони та зразки, норми, що зумовлює використання стандартних експертних методик);

– *нестандартні ситуації*, для яких не існує еталонів, норм, і такі ситуації вимагають оригінальних рішень.

Викладене вище дозволяє розглядати педагогічну експертизу в таких площинах:

– за процесом – як досвід спільної діяльності учнів і вчителів;

– за результатом – як діагностику й оцінювання будь-якого процесу, що відбувається в людській спільноті, з урахуванням тенденцій у кваліметрії, тенденцій під час побудови індивідуальної освітньої траєкторії.

Оскільки розглядуване нами поняття *експертизи* і розуміння *аналітико-експертної діяль-*

ності учителя гімназії як складника контрольно-оцінювальної діяльності апелює до спеціальної роботи із забезпечення гуманістичного характеру експертизи та психолого-педагогічної підготовки до неї педагогічних працівників.

Висновки та перспективи. Контрольно-аналітична компетентність учителя гімназії корелює з аналітико-експертною функціональністю, що зумовлено модернізацією управління сучасним закладом освіти (гімназією) і полягає у:

– гарантуванні якості освіти, забезпеченні державного освітнього стандарту та його національного регіонального компонента; гуманізації та демократизації освіти, яка передбачає її варіативність, творчість педагогів, розвиток інноваційних процесів;

– аргументованому поданні суспільству результатів освіти, її якості (водночас це має бути не оцінювання учителями навчальних досягнень учнів або результатів вступу учнів до ЗВО, а об'єктивне оцінювання результатів освіти);

– створенні підґрунтя для вирішення питання про атестацію закладу освіти, який за законом має право обирати власну освітню програму, але зобов'язаний забезпечити право учнів на якісну освіту;

– забезпеченні зворотного зв'язку, коригуванні навчальної діяльності кожного учня, створенні засад адекватної самооцінки;

– результатах контролю й аналізу діяльності учнів і закладу освіти в цілому, що може бути об'єктивним підґрунтям задля атестації педагогічних кадрів, оскільки оцінюватиме не зусилля педагогів, а реальну освітню ситуацію, результати освітньої діяльності, стимулюватиме інноваційний розвиток системи освіти.

Пропозицією є розроблення процедури експертизи у змісті аналітико-експертної діяльності учителя гімназії й управлінської діяльності керівника (директор гімназії) відповідно до профілю навчання, що дозволить коректно моделювати індивідуальну освітню траєкторію здобувачів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боднар О. С. Управління аналітико-експертною діяльністю у сфері загальної середньої освіти регіону (теоретико-прикладний аспект) : монографія. Тернопіль : Крок, 2013. 544 с.
2. Конаржевский Ю. А. Менеджмент и внутришкольное управление. Москва : Центр «Педагогический поиск», 2000. 224 с.
3. Моисеев Н. Н. Алгоритмы развития. Москва : Наука, 1987. 303 с.

REFERENCES

1. Bodnar O. S. Upravlinnia analityko-ekspertnoiu diialnistiu u sferi zahalnoi serednoi osvity rehionu (teoretyko-prykladnyi aspekt) [Management of analytical and expert activities in the field of general secondary education in the region (theoretical and applied aspect)] : monohrafiia. Ternopil : Krok, 2013. 544 p. [in Ukrainian].
2. Konarzhewskiy Yu. A. Menedzhment y vnutryshkolnoe upravlenye [Management and intraschool management]. Moskva : Tsentr «Pedagogicheskyy poysk», 2000. 224 p. [in Russian].
3. Moiseev N. N. Alhorytmy razvytyia [Algorithms of development]. Moskva : Nauka, 1987. 303 p. [in Russian].